

## Information om utredningar

*När en offentlig utredning slutförts och resultatet överlämnas till regeringen, finns det möjlighet för massmedia att både referera dess innehåll och att kritisera vad den kommit fram till. Förra riksdagsledamoten C G Regnéll i Lund har granskat hur en sådan utredning behandlats. Det tryckta utredningsresultatet kallades "Koncentrationstendenser hos byggnadsmaterialindustrin", ett ämne som inte lockar många enskilda medborgare till studier men som har stora ekonomiska konsekvenser för de flesta. I Dagens Eko – där intervjuarens uttalanden tog 41 rader av utskriften i anspråk medan utredningens ordförande typiskt nog fick yttra sig på 5 – gjordes rent påhittade påståenden, medan vissa tidningar kom med helt befängda förmodanden. Författaren föreslår att staten skall kosta på innehållsrika annonser för att tala om vad det hela går ut på.*

Statens offentliga utredningar handlar för det mesta om problem, som är väsentliga för medborgarna. Därför får de ta i anspråk kvalificerad arbetskraft och stora belopp av skattemedel. Men sörjer staten för att de dyrbara utredningarnas resultat verkligen blir offentliggjorda på ett sådant sätt att de i korrekt skick blir tillgängliga för allmänheten? Svaret på frågan måste tyvärr bli nej.

Det är bara den specialintresserade som kan tänkas ta på sig besvär och kostnader för att köpa ett exemplar av betänkandet och själv gnugga genom innehållet. Goda referat brukar finnas i publikationen Från Riksdag & Departement, men den når ju inte ut till en bredare allmänhet. Då återstår massmedia. Är deras information tillfredsställande som det nu är? För den som deltagit i ett antal utredningar och sedan följt presentationen av deras resultat genom Sveriges Radio och dagspressen är svaret helt klart: tyvärr är den informationen ofta torftig – vilket är förklarligt ut teknisk synpunkt: brist på tid och brist på utrymme – men dessutom, vilket är betänkligare, ofta direkt vilseledande.

Tag som exempel utredningen om "Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin". Genom ofullständigt och delvis direkt felaktigt referat i Dagens Eko och i ett par tidningar med stor läsekrets måste allmänheten ha fått en helt oriktig uppfattning om utredningens resultat.

I Dagens Eko den 17 augusti, den dag då betänkandet överlämnades till statsrådet Åsling, intervjuade Lars Anders Karlberg utredningens ordförande, landshövding Cederwall. Utskriften visar att den intervjuade tillmättes vad som ryms på fem skrivma-

skinsrader, medan intervjuaren tog fyrtioen i anspråk. Under andra hälften av programmet kom den intervjuade över huvud inte till tals.

Karlberg började med att förklara att utredningen varit starkt kritisk mot Euroc och Tändsticksbolaget. "De har missbrukat sin dominerande ställning, de använder inte sina pengar för nödvändig forskning och företagen har därför blivit efter i utvecklingen. Euroc måste släppa sin dominans över monopolföretaget Cementa till staten." För att riktigt inpränta sin förkunnelse hos lyssnarna upprepade Karlberg dessa påståenden ganska ordagrant också i senare delen av sitt anförande. Utöver detta förklarade han: "Man kunde ha varit ännu elakare mot Tändsticksbolaget, säger en av ledamöterna till Ekot, men det här räcker."

#### Dagens Eko och verkligheten

Låt oss se hur "det här", sagt i Ekot om utredningens granskning av Euroc och Tändsticksbolaget, svarar mot vad som verkligen står i betänkandet. Efter en sådan jämförelse har man svårt att tro att reportern överhuvudtaget läst skriften. Han förefaller att ha nöjt sig med vad den icke namngivne "elake" ledamoten kan ha tipsat om.

Mot Karlbergs påstående om missbrukat dominans kan ställas tex uttalandet sid 193, där avtalet mellan staten och Cementa sägs kunna "tjäna som förebild" för det allmännas inflytande i starkt koncentrerade branscher. Må vara, säger kanske Karlberg, att avtalet i sig är förebildligt, men hur har avtalet efterlevts? Svaret lämnar utredningen på

sid 192: "Enligt vad utredningen erfarit har samarbetet fungerat i enlighet med förutsättningarna i avtalet. . . Bl a har de anställda deltagit i upprättandet av en strukturplan för cementindustrin." Utredningen hänvisar också till resultaten av en undersökning som SPK gjort: där uppges att avnämarna i stort sett är nöjda med Cementas agerande. Detta är onekligen långt från Karlbergs upprepade tal om missbrukat dominans.

Så till Ekots kommentar beträffande forsknings- och utvecklingskostnaderna. Där kunde den intervjuade ordföranden – om tid givits – ha hänvisat till sid 139 och följande. Där redovisas utan några negativa kommentarer Eurocs forsknings- och utvecklingsinsatser, och beträffande STAB sägs att företaget självt bedriver "en omfattande produktutveckling" inom byggnadsmaterialområdet men för forskning anlitar redan etablerade forskningsresurser, dvs köper kunskap från forskningsinstitut, universitet och högskolor osv. Helt i överensstämmelse med STABs önskan att kunna räkna på större resurser hos kollektiva forskningsorgan uttalade utredningen (sid 193 f), att samhället borde överväga ytterligare forskningsverksamhet inom byggnadsmaterialindustrin.

Reportern påstod också att enligt utredningen "Euroc måste släppa sin dominans över monopolföretaget Cementa till staten för att kunna garantera en konkurrenskraftig industri i Sverige"! Det skulle verkligen ha varit en sensation om utredningen hade kommit med ett så framt påstående. Det skulle ju ha inneburit ett totalt underkännande av regeringen Palmes synpunkter på lämplig uppläggning av cementindustrin,

när staten 1973 ställde sina Gullhögen-aktier till förfogande för att under Euroc bilda Cementa AB (där staten är tillförsäkrad två styrelseplatser). Den fjäder som Eko-reportern gjort till en höna finner man förmodligen på sid 193: "Det kan ifrågasättas om den nuvarande strukturen av Euroc-koncernen ger samhället och de anställda det inflytande på cementindustrin som är motiverat". Detta – "det kan ifrågasättas" – är verkligen långt från det socialiseringskrav, som Karlberg talar om. Bakgrunden för utredningens resonemang är dels Eurocs aktiviteter utanför cementindustrin, som kan tänkas dra intresse från denna, dels problemen att få till stånd en väl fungerande företagsdemokrati i företag med komplicerad struktur.

#### Vad tidningarna skrev

I utredningssekretariatets samling av pressklipp finns – vid sidan av korrekta referat – jämte Dagens Eko-intervjun flera andra exempel på felaktig information. Arbetet skrev att utredningen "föreslår skilsmässa mellan Euroc och dess dotterbolag Cementa" och att "de fackliga ledamöterna i utredningen vill att staten och eventuellt fjärde AP-fonden köper majoriteten av aktierna i Cementa". Ur betänkandet – om tidningen överhuvud haft det tillgängligt när artikeln skrevs – kan den uppgiften inte ha hämtats – den finns där inte.

Arbetets morgonuppgifter blev i sommartiltjen stora rubriker på middagen i Expressen och dagen därefter i Dagens Nyheter. Därifrån studsade bollen tillbaka till Skåne, där Kvällsposten förvånade sig över att en ti-

digare STAB-direktör, en tidigare VD i Byggnadsentreprenörföreningen och en tidigare riksdagsman i ett borgerligt parti kunnat skriva under en så bedrövlig utredning. Också Kvällsposten hade alltså fått för sig att utredningen förordat socialisering. Förvirrad var också en artikel i LO-tidningen (nr 23). Där fick läsaren veta att Euroc för några år sedan lyckades stoppa STABs försök att få insyn i koncernens verksamhet. Skribenten förväxlar tydligen förkortningarna STAB och BPA och torde ha haft bildningen av förvaltningsbolagen – redovisad i utredningen – i bakhuvudet.

Exemplena torde vara tillräckliga för att visa hurudan kvaliteten kan vara på den information, som via massmedia når allmänheten när en statlig utredning skall redovisas. Här gör staten en grov informationsmiss. Hur vore det om man följde upp den stora satsningen på utredningar genom att sända ut recensionsexemplar till massmedia några dagar innan utredningen lämnas till vederbörande statsråd (den dagen skulle anges som publiceringsdag för kommentarer)? På så sätt skulle pressfolkets tidsnöd avhjälpas. Utrymmesbekymren i tidningarna kunde bemästras genom att en sammanfattning – kanske gjord av de kvalificerade journalisterna i Från Riksdag och Departement – på release-dagen infördes (om tidningen inte avböjde) som betald annons, ungefär som vissa storföretag brukar i annonsform meddela sina verksamhetsresultat. Urvalet av tidningar skulle inte behöva innebära större bekymmer än vid nuvarande annonsering från stats, kommuners och myndigheters sida. För Radio-TV:s del skulle man kunna tänka

sig ett meddelanden – utformat ungefär som meddelandena på TV2:s ”Anslagstavla” – om att utredningen slutat sitt arbete, att en sammanfattning skulle finnas tillgänglig den och den dagen och att – i förekommande fall – Radio-TV skulle återkomma med bevakning.

Nog skulle något sådant kunna tänkas. Som det nu är, är det synd både om misstolkade utredare, om pressfolk, som finner det omöjligt att på kort tid och i konkurrens med annat material göra en god presentation, och om allmänheten, som får dålig information.

Med detta häfte av tidskriften följer ett inbetalningskort avseende prenumerationsavgiften **60: – kronor för år 1978.** (Prenumerationspris för pensionärer: **50: –**).